

— Tři legendy o původu

*V čísle 4/1995 jsme publikovali legendu, kterou nám zaslal kalderašský Rom z Argentiny, J.M. Fernández Bernal, „Sar kerdili i luma – Jak vznikl svět“ (s. 42 – 45). Poté, co se dozvěděl o našem zá-
měru psát o vyprávěních Romů týkajících se jejich původu, spontánně zaslal tři další. Slyšel je od svého dědečka z lováрске strany, jazyk podání má však již spíš charakter kalderašský, tedy autorova mateřského dialektu.*

*Pravopis jsme uzpůsobili českým zvyklostem, dodržujeme jenom jeho potřebu označovat pří-
zvuk, což činí běžnou čárkou nad samohláskou. Další nezvyklou hláskou je centrální vokál typický
pro kalderaštinu, který přepisujeme jako Lolja Bernal pomocí „y“.*

*Sóstar e lumja si vuladí pe but themá, aj sóstar
swakoné themés si peski šib?*

Kadó sas abá de domult, atunči le manuš be-
šenás savorre pe phuv ande‘k than aj sas len
numa jekh šib, savjasa denas penge duma.

Numa sar nakhlí e vrjamja, načinajsardé
čingará maškar lende, le bangé puponca, aj le
bilaše vorbenca, le sluchonenca, kezdisardá
e vurrícija máškar le manuš, le maj laše kopa-
nonén, kerdé len te chan pe jekh-avrenca, aj
so inke si maj nasul – le njamonén te marén
pe von de von – le phralén aj pheján, le dadén
aj le deján katar penge churdé- kadjá le ma-
nuš ašadé te bešen ande‘k than lašimasa máš-
kar pende, sar phendá lenge o Del, kana ker-
dá len.

O Del dikhlá kadó opral, numa da pe
gyndo te ažukerel, aj te na kerel inke khanči,

*Proč je svět rozdělen do více států a proč má kaž-
dá země svůj jazyk?*

Stalo se to už dávno, kdysi bydleli všichni lidé
na zemi spolu v jednom státu a měli jen jeden
jazyk, kterým se domluvili.

Jenomže čas plynul a rozmohly se mezi
nimi hádky, šířily se klepy, urážky, pomluvy,
lidé začali být na sebe zlí, i mezi nejlepšími
kamarády vypukly spory, a nejhorší na tom
všem bylo, že se do sebe pustili i ti, kteří si
byli vzájemně nejbližší, bratři a sestry, otcové
a matky, kteří to schytali od svých dětí. Lidé
tak přestali žít pospolu v míru, jak jim to Bůh
přikázal, když je stvořil.

Bůh to všechno seshora sledoval, ale roz-
hodl se počkat a zatím nepodnikat nic. Zara-

aj ašadá kadalá bučá, numa le manuš či ašadé, aj jekh data maj liné pe te kerén le bangimata, aj džes pala džeseste ašiló maj nasul, aj maj nasul.

Aj atunči o Del da pe gyndo te lel sama pe kakalá bučá, aj kerdá kadjá:

Vuladá e phuv pe uni thaná, pajesa (aj kadjá kerdžile le kontinenturia), thodá grānici la phuvjake (kadjá kerdžile le themá), la lengi jekh šib, ke te maj naštín te den duma jekh-avrenca, aj ke te kerén pupujimata aj čingará, aj da swakoné themeske ek averfjalo šib (kothar avén le averfjalo šibá swakoné themeske).

O Phirimós le Rromengo

Dikhlán, Phralale, ke amé le Rrom sa phirás aj sam pe sa e lumja? Mothav tumenge sós-tar. Sas kadó de domúlt, ek Rrom trádelas peska familiasa, lesko gras sas slabo aj vi sas les punrré kovlé, aj sar o semesto bariolas, le grasteske sas inke maj trúdno te círdel katar o pharó vurdón. Aj o Rrom ande fuga phérdžilo kadiči buté šavenca, ke o gras dabi daštilas te žal anglé, aj paša kodjá sa potegnisávolas pe'l dromá pherde gropi. Sar žalas po drom o vurdón, sa činolas pe, tumé úže žanén sar si le dromá pe'l kýmpuria, činólas pe, pyrvo pe čačí aj purme pe stingo, le kakavia aj le tigeji perenas telé aj kana aj kana ek šavorró pynrrangó delas le šeresá pe phuv. O maj nasul nas po džes kana šaj vázdenas pe vi le piríán vi le šavorrén, o bajo sas de-rjáté kana či díčolas khanči. Sar avela, kon šaj lelas sama pe'k vica kasavjatar? Aj geró o gras maj širo-

zil jejich počínání až tehdy, když lidé ne a ne přestat. A ještě navíc si začínali dělat nashvály a každým dnem bylo všechno horší a horší.

Tehdy se Bůh rozhodl, že musí zasáhnout a učinil následovné:

Rozděлил zem pomocí vody na jednotlivá území (tak vznikly kontinenty), zavedl na zemi hranice (tak vznikly státy), sebral lidem společný jazyk, aby nadále už nemohli spolu hovořit, aby na sebe nemohli nadávat ani se hádat, a každému státu přidělil svůj zvláštní jazyk (odsud pocházejí rozličné státní jazyky).

Toulání Romů

Všimli jste si, že my Romové všichni kočujeme a že žijeme po celém světě? Hned vám řeknu, proč. Kdysi dávno byl jeden Rom se svou rodinou na cestách. Jeho kůň byl hubený, kolena se mu podlamovala, a jak se rodina rozrůstala, ještě hůře se mu tahal jejich těžký vůz. Rom měl najednou tolik dětí, že se kůň už sotva hnul z místa, a ještě ke všemu na těch děravých silnicích klopýtal. To cestování na voze je hodně únavné, vždyť víte, v jakém stavu jsou cesty na venkově, všichni byli utahaní, napravo, nalevo, kotle padaly, pánve padaly, a sem tam upadlo hlavou dolů i to bosé dítě. Přes den to nebylo ani tak zlé, nějaký ten hrnec nebo to dítě se dalo zase sebrat, špatné to bylo v noci, když vůbec nebylo vidět. Tak jak dál, kdo dokáže uhlídat takovýhle chumel? A koník, chudák zmožený, táhnul vozík dál po své cestě. Tak co si myslíte, jak to dopad-

las pesko drom buté činoso. Aj sokotisávon tumé, Rromale, Šavále, o Rrom phirdá pe sa e lumja aj kothé kaj žalas mekelas ek šavorró pala leste, ek šavorró, jekh, kaver, aj maj jekh ... Aj kadjá si sar le Rrom areslé te respín pe pe sa le rigá la lumjake.

E godží aj e bach

Akaná o Del kerdá le ženén – katar murró papo ašundem les – o Del kerdá sa le ženén akaná. Da len ducho, kolá, sa so trobulars len, da len. Numa aresló o časó te del len e godží, aj kačá sas e bučí katar o Simpreti, ke uže kothé sas pe kodjá vrjamja sar ažutitori le Devlesko. Lel akaná o Simpetri, ande'k barí kakavi si e godží, aj ande kaver barí si e bach. Akaná o Simpetri si phuró, izdrán leske vas, thol e godží aj izdrán leske vas. Kaj e godží thol, pale thol le ženenge e bach, savorrenge. Numa avel o beng.

Akaná del duma le Simpetreske:

„Eh, Simpétrina!“ phenke. „Dikh, tu thos e godží aj izdrás. Mek ma te dav tu chancí ažutimós!“

„Na,“ phenel o Simpetri, „kakalé ženén o Del kerdá, lengi bach, lengi godží me dav le!“

„Dikh,“ phenke, „izdrás! Mek ma te dav tu kak' ažutimós!“

O Simpetri: „Ájdi, de man kak' ažutimós!“ phenke.

Kakó kana miškil pe te bešel telé, o beng, so kerel? Uné ženenge but godží thol, uné ženenge chancí godží thol. Unenge but, unenge chancí, kakaleske but, kukoleske chancí, e godží del la savorrenge. Manaj ande kakavi

lo? Ten Rom obcházel celý svět, a za sebou všude zanechával svoje děti, tu jedno tam jedno, a druhé, a ještě další... Tak se stalo, že se Romové nakonec roztrousili na všechny světové strany.

Rozum a štěstí

Bůh tedy stvořil člověka – to jsem slyšel od dědečka – že Bůh stvořil všechny lidi. Dal jim duši a dal jim všechno, co potřebovali. A nakonec došel i na to, aby jim dal rozum, a to už byla práce Svatého Petra, protože to už bylo v době, když dělal Bohovi pomocníka. Pustí se tedy do toho, Svatý Petr, v jednom kotli má rozum, v druhém má štěstí. Ale Svatý Petr byl starý, ruce se mu třesou, sype rozum, ale třesou se mu při tom ruce. Sype rozum, a potom jim rozdá štěstí, všem co tam byli. A do toho přijde ďábel.

Hned promluví ke Svatému Petrovi:

„Hele, Svatý Petře!“ povídá, „podívej, jak se třeseš, když rozdáváš rozum! Nech si trochu ode mě pomoci!“

„Ne,“ odpoví Svatý Petr, „tyto lidi stvořil Bůh, a já jim přidělím štěstí a rozum!“

„Ale dívej, jak se třeseš! Jen si nech trošinku pomoci!“

Na to Svatý Petr: „Tak jo, pomoz mi trochu!“

A když se ohne, aby si sednul, co ďábel neudělá? Těm dá moc, těm jen trochu. Těmhle mnoho, těmto zas málo, a rozum rozdá všem. V kotli už ani není rozum, nezbylo nic. Do toho přijde Svatý Petr a vidí, že jsou lidé, kte-

godží, manaj. Akaná avél o Simpetri, dikhel: si žené chancí godžása, si žené butjá godžasa.

„Dikh!“ phenke, „ande kadó šeró si chancí godží, ande kadó šeró bach trobul te thav, te avel bachtaló.“ Kaske thodá o beng but godží, o Simpetri či thodá leske bach, meklá les bibachtaló. Anda kodjá, kon si prja godžaver, vo si bibachtaló, aj kaste si chancí godží, kodó manuš si bachtaló.

ří dostali rozumu hodně, a jiní zas tolik nedostali.

„Hele,“ řekne mu, „v téhle hlavě je rozumu málo, do toho musím nasypat trochu štěstí, aby mu bylo dobře.“ A všem těm, kterým ďábel dal hodně rozumu, už nesypal štěstí, nechal je beze štěstí. A proto je to tak, že kdo je moc chytrý, nemá štěstí, a kdo má rozumu málo, ten se má vždycky dobře.

O Lolja Le Jonosko (Jorge Bernal), Buenos Aires, Argentina, 2007

Přeložil Peter Wagner

Romano džaniben – Ňilaj 2007
Časopis romistických studií

Časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Toto číslo je výstupem z výzkumného záměru č. MSM 0021620825 realizovaného
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Toto číslo časopisu vyšlo za finanční podpory České rady pro oběti nacismu.

Projekt je financován za finanční podpory Nadace Arbor Vitae.

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětí holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Víková a Helena Sadílková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová
Recenzovali: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí
být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha
č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.